

PREVENCIJA NASILNIČKIH IMOVINSKIH KRIVIČNIH DELA

*Dr Gordana Nikolić²⁵⁰**naučni saradnik**Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije*

Apstrakt: Imovinska krivična dela su najzastupljenija krivična dela u kompoziji izvršenja ukupnog broja dela koja se vrše. Represija ovih dela podjednako je važna bilo da se radi o seriji ili pojedinačnom izvršenju dela imajući u vidu da se svakim njihovim razjašnjenjem potencijalo sprečava eventualno buduće izvršene dela i učinici kažnjavaju propisanom kaznom za izvršeno delo, na koji način se zadovoljava pravda. Ipak sprečiti izvršenje uopšte krivičnih dela je teško, ali istovremeno i od izuzetne važnosti za pravni i društveni sistem svake zemlje. Autor se u radu bavi prevencijom imovinskih krivičnih dela i to nasilničkih imovinskih dela kao što su razbojništvo, razbojnička krađa, iznuda i ucena. S tim u vezi postupljeno je na takav način da je učinjen osvrt na krivičnopravno odredjenje nasilničkih imovinskih krivičnih dela u Republici Srbiji nakon čega autor analizira preventivne mehanizme kroz prizmu i strategiju raznih krivičnopravnih i kriminalističkih mogućnosti, ali i društvenih kako bi se sprečilo svako potencijalno novo izvršenje ovih dela. Prevencija nasilničkih imovinskih dela je od značaja za sve pravne subjekte svake zemlje jer se njenim sprečavanjem najpre sprečava nasilje koje se preduzima prema drugom licu i protivpravno pribavljanje imovinske koristi, na koji način se štiti bezbednost građana i štiti njihova imovina.

Ključne reči: nasilje, imovina, prevencija, krivična dela, Krivični zakonik.

Uvodne napomene

Nasilje u krivičnopravnom smislu ne predstavlja samo ona krivična dela kod kojih se nasilje nalazi u samoj sintagmi naziva dela, već i ona gde se nasilje koristi kao način njihovog izvršenja. Iako se pojedina imovinska krivična dela ubrajaju u grupu krivičnih dela protiv imovine, neka od njih se vrše nasilnim putem, ali u istom cilju, pribavljanja protivpravne imovinske koristi. Zbog toga se ova imovinska krivična dela nazivaju nasilna imovinska krivična dela. U njih se ubrajaju: razbojništvo, razbojnička krađa, iznuda i ucena. Imovinska krivična dela predstavljaju najzastupljeniji oblik kriminaliteta u Republici Srbiji, posebno ukoliko se posmatra njihov odnos prema ukupnom klasičnom, konvencionalnom kriminalitetu. S tim u vezi masovnost, odnosno rasprostranjenost je važna odlika imovinskog kriminaliteta. Statistički podaci govore da od ukupnog broja prijavljenih i otkrivenih krivičnih dela, imovinska krivična dela čine preko 70% od ukupnog broja izvršenih krivičnih dela.

Pored velike rasprostanjenosti, imovinski kriminalitet karakterišu i sledeće odlike (Stevanović, 2013): masovnost i stalna tendencija apsolutnog i relativnog porasta, manifestovanost – uočljivost krivičnih dela i anonimnih učinilaca, recidivizam – povrat u vršenju imovinskih krivičnih dela, profesionalizacija sve većeg broja izvršilaca, specijalizacija u načinu izvršenja i verziranja za jednu istu vrstu krivičnog dela, mobilnost – velika manevarska pokretljivost i korišćenje raznih vrsta prevoznih sredstava, internacionalizacija – povezanost sa izvršiocima istorodnih krivičnih dela iz drugih država, posebno kod težih i složenijih imovinskih krivičnih dela, organizovanost - organizovanje učinilaca ovih krivičnih dela u organizacione oblike grupe ili bandi što je u našem Zakoniku, kao i u većini komparativnih zakonodavstava propisano kao kvalifikatorna okolnost kod

²⁵⁰ chupka84@gmail.com

težih oblika ovih krivičnih dela i dinamičnost i prilagodljivost društvenim okvirima. Kao odlike imovinskog kriminaliteta u kriminološkoj teoriji se navode sledeće (Gajić, 2011):

-prema viktimološkim istraživanjima može se zaključiti da je najveći broj žrtava – gotovo trećina upravo bila izložena nekom od imovinskih krivičnih dela,

-žene se u velikom broju (preko 66 %) javljaju u ulozi žrtve kod ovih krivičnih dela i

-sa ekonomskim razvojem, što se ne bi moglo i očekivati, broj (stopa) imovinskih krivičnih dela takođe raste i to znatno brže nego druga nasilnička krivična dela.

Imovinska krivična dela odlikuju dva elementa: a) ona su usmerena protiv imovine drugog fizičkog ili pravnog lica (koja može biti pokretna ili nepokretna) i b) ona se preduzimaju sa određenim ciljem, motivom, namerom – namerom da učinilac za sebe ili drugo fizičko ili pravno lice pribavi protivpravnu imovinsku korist, bez obzira da li je i u kom obimu ova korist u konkretnom slučaju i pribavljena. S tim u vezi, imovinski kriminalitet (Bošković, 2005) se može odrediti kao skup krivičnih dela koja su usmerena na protivpravno prisvajanje ili oštećenje tuđe stvari ili prava, odnosno pribavljanje protivpravne imovinske koristi na drugi način. Imovina se, pored života i tela, smatra najvećom vrednošću ljudskog društva, imajući u vidu da predstavlja sastavni deo ljudskog života, bilo da se radi o pokretnoj ili nepokretnoj imovini, o materijalnoj ili o emotivnoj vrednosti.

Imajući u vidu napomene koje su iznete o imovinskim krivičnim delima, vrlo je važno ukazati na činjenicu da je represija ovih krivičnih dela je veoma važna, posebno kada se radi o nasilnim imovinskim delima, što je i predmet ovog rada. Pored represije, koja je nužna i neminovna, vrlo važnu ulogu ima prevencija, jer sprečavanjem izvršenja ovih dela, ne sprečava se samo protivpravno pribavljanje imovinske koristi, nego i nasilje koje služi kao način njihovog izvršenja.

O nasilničkom kriminalitetu uopšte

Nasilnički kriminalitet (Ignjatović, 2002) ili kako se još naziva kriminalitet nasilja predstavlja značajan deo, segment savremenog opšteg, klasičnog kriminaliteta (ili uobičajenog, konvencionalnog kriminaliteta). Nasilje je pojava imanentna svakom društvu i svim stepenima njegovog razvoja. Menjali su se oblici i načini nasilja, kao i način individualnog i društvenog reagovanja na ovu pojavu, ali su od svog postanka, pa do danas ljudi su upotrebljavali silu prema drugim licima ili prema stvarima. Nasilje je negativna i neprihvatljiva društvena pojava na koju društvo mora reagovati na određeni način.

Kriminalitet nasilja (Lazarević, 2002) se može odrediti i kao vršenje krivičnih dela primenom nasilja ili uz pretnju nasiljem. Nasilje znači upotrebu sile, pretnje ili zloupotrebe moći prema drugom licu. To nasilje može da dobije različite oblike kao što su: fizičko, psihičko, seksualno, porodično, imovinsko itd. Nasilju se često pribegava radi razrešenja međusobnih sporova ili sukoba. Isto tako, kriminalitet nasilja se može definisati i kao ekstremni oblik ispoljavanja agresije. On obuhvata različite kriminalne aktivnosti kojima se sredstvima fizičke ili psihičke prinude, odnosno primenom sile ili pretnje povređuje ili ugrožava integritet ličnosti. Takvi oblici nasilja karakterišu agresivnost učinioca prema žrtvi u različitim varijantama i sa različitim intenzitetom. Nasilnički kriminalitet karakteriše drska i bezobzirna primena fizičke sile, protivpravno ugrožavanje integriteta čoveka i drugih javnih dobara i društvenih vrednosti. Njega karakterišu (Gajić, 2011): a) sklonost učinilaca ka izživljavanju i drskosti bez racionalnog povoda, b) priroda žrtve da trpi takvo ponašanje, v) najgrublji način povrede ljudskog dostojanstva i g) ugrožavanje fizičkog integriteta žrtve. Tako se nasilništvo tretira kao nezakonita fizička ili psihička prinuda drugog lica na ponašanje protiv njegove volje i javlja se kao metod, odnosno kao sredstvo izvršenja najtežih vidova kriminaliteta. Delikti nasilja predstavljaju prema L.J. Lazareviću (Lazarević, 2002) svako inkriminisano ljudsko ponašanje kojim se upotrebom sile ili ozbiljne pretnje povređuju ili ugrožavaju pravno zaštićena dobra, odnosno delikt nasilja je protivpravna upotreba sile ili pretnje prema drugom licu ili licima, odnosno prema stvarima. Đorđe Ignjatović (Ignjatović, 2002) razlikuje dve vrste nasilničkog kriminaliteta: 1) dela tradicionalnog nasilničkog kriminaliteta i 2) novije oblike nasilničkog ponašanja. U dela tradicionalnog nasilničkog kriminaliteta se prema navedenoj kvalifikaciji ubrajaju ubistvo, nanošenje telesnih povreda i silovanje,

ali i specifična krivična dela koja imaju elemente i nasilničkog i imovinskog kriminaliteta, a to su razbojništvo, razbojnička krađa, iznuda, ucena, otmica.

Drugim rečima, delikti nasilja su različiti oblici protivpravnih ponašanja kojima se žrtvi oduzima ili joj se ugrožava život, odnosno gde se prouzrokuju različite telesne povrede ili krivična dela tuče. Ovde spadaju i takva dela koja se inače smatraju imovinskim krivičnim delima (npr. razbojništvo, razbojnička krađa, iznuda ucena i sl.) zbog upotrebe pretnje silom ili neposredne upotrebe sile kao sredstva ili načina pribavljanja protivpravne imovinske koristi od drugog fizičkog ili pravnog lica.

Iznuda (Nikolić, 2018) predstavlja npr. brutalni akt nasilja sa elementima koristoljublja. Kao akti (delikti) nasilja smatraju sve sve vrste protivpravnih ponašanja kojima se oduzima ili ugrožava tuđi život ili prouzrokuje telesna povreda. Zbog toga se ova dela ubrajaju u imovinski kriminalitet imajući u vidu da je cilj, odnosno svrha vršenja krivičnih dela iznude pribavljanje protivpravne imovinske koristi. Međutim, imajući u vidu da se prinuda pojavljuje kao način izvršenja krivičnih dela iznude, to ukazuje da se ona mogu ubrajati i u nasilnički kriminalitet. S tim u vezi ova dela se smatraju nasilnim imovinskim krivičnim delima ili imovinska krivična dela sa izraženom karakteristikom nasilništva. Pored ovog dela iz grupe krivičnih dela protiv imovine koja se vrše nasilničkim putem su svakako razbojništvo, razbojnička krađa i ucena.

Opšte karakteristike nasilničkih imovinskih krivičnih dela

U narednom tekstu rada ćemo ukazati na neke od karakteristika tipičnih nasilnih imovinskih krivičnih dela, kao što su razbojništvo, razbojnička krađa, iznuda i ucena kako bi smisao rada koji se odnosi na prevenciju ovih dela bio celishodniji i svrsihisohniji. Pažnja rada nije usmerena na detaljniju analizu ovih krivičnih dela, već na njihove opršte karakteristike, imajući u vidu da se kod njih upravo nasilje koristi kao način dolaženja do cilja, protivpravnog pribavljanja protivpravne imovinske koristi. Zbog samog cilja izvršenja, ova dela su u Krivičnom zakoniku Republike Srbije (*“Službeni glasnik RS”*, broj 85/05, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 i 35/19) svrstana u grupu krivičnih dela protiv imovine, iako se u nekim evropskim zakonodavstvima uočavaju rešenje zakonodavca da ih ubraja u grupu nasilničkih krivičnih dela.

Razbojništvo (Zdravković, 2009) čini lice koje upotrebom sile protiv nekog lica ili pretnjom da će neposredno napasti na njegov život ili telo oduzme tuđu pokretnu stvar u nameri da njenim prisvajanjem sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist. Ovo je pravo složeno krivično delo se sastoji iz dve nužno povezane delatnosti: a) prinuđavanje i oduzimanje (Jovašević, 2014). Za postojanje ovog krivičnog dela nasilja je potrebno ispunjenje još dva uslova: a) radnja izvršenja se preduzima na određeni način – upotrebom sile ili pretnjom da će se neposredno napasti na život ili telo i b) radnja izvršenja se preduzima u određenoj nameri koja u konkretnom slučaju i ne mora biti ostvarena – nameri učinioca da za sebe ili drugoga pribavi protivpravnu imovinsku korist. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od dve do deset godina.

Ovo krivično delo ima dva teža oblika ispoljavanja (Stojanović, 2019) u kojima se kvalifikatorna okolnost odnosi na visinu pribavljane imovinske koristi, odnosno na izvršenje dela od strane grupe, odnosno organizovane kriminalne grupe. Međutim, jedna od kvalifikatornih okolnosti se odnosi upravo na intenzitet nasilništva koji je preduzet da bi se ovo delo izvršilo, a odnosi se na slučaj da je usled preduzete prinude nekom licu sa umišljajem naneta teška telesna povreda, za šta je propisana kazna zatvora od tri do petnaest godina. Privilegovani oblik razbojništva postoji u slučaju da vrednost oduzetih stvari usled primenjene sile ili kvalifikovane pretnje ne prelazi iznos od 5.000 dinara, a učinilac je išao za tim da pribavi malu imovinsku korist.

Razbojničku krađu čini lice koje je zatečeno na delu krađe, pa u nameri da zadrži ukradenu stvar upotrebi silu protiv nekog lica ili pretnju da će neposredno napasti na njegov život ili telo. Ovde se kao radnja izvršenja javlja prinuđavanje. Ono može biti: a) upotreba sile – apsolutne ili kompulzivne, neposredne ili posredne i b) upotreba kvalifikovane pretnje – pretnje najavom ubistva ili nanošenja teške telesne povrede. Bitno je da se ova radnja izvršenja preduzima: a) u situaciji kada je učinilac

zatečen na mestu i u vreme krađe i b) u nameri da zadrži prethodno ukradenu stvar. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od jedne do deset godina.

Delo razbojničke krađe ima i kvalifikovane oblike ispoljavanja koji se odnose na visinu pribavljene imovinske koristi, kao i na slučajeve izvršenja od strane grupe ili organizovane kriminalne grupe što može svakako da utice na intenzitet sile ili pretnje najavom ubistva ili nanosenja teške telesne povrede koji se preduzima kao sredstvo izvršenja dela. Takođe, kao kvalifikatorna okolnost, kao i kod prethodnog nasilnog imovinskog dela se navodi slučaj ako je nekom licu sa umišljajem naneta teška telesna povreda. Za ovaj oblik dela je propisana kazna zatvora od pet do petnaest godina. Radnja izvršenja krivičnog dela iznude se sastoji u prinudjavanju drugog, silom ili pretnjom, da nešto učini ili ne učini na štetu svoje ili tuđe imovine, u nameri da sebi ili drugome pribavi protivpravnu imovinsku korist. Kazna za ovo delo je propisana od jedne do osam godina zatvora. Iako je cilj izvršenja ovog dela pribavljanje protivpravne imovinske koristi, radnja izvršenja se sastoji u alternativnim oblicima prinudjavanja, sile ili pretnje, kako bi se cilj ostvario, čime se ovo delo ubraja i u nasilnička krivična dela.

Sila (Jovašević, 2010) je upotreba fizičke, mehaničke ili druge snage (zvučne, svetlosne, toplotne energije) jednog lica prema drugom licu s ciljem da se ovo prinudi na određeno činjenje ili nečinjenje. Pod silom se u smislu člana 112. tačka 12. KZ R. Srbije podrazumeva i primena hipnoze ili omamljujućih sredstava s ciljem da se neko protiv svoje volje dovede u nesvesno stanje ili da se onesposobi za otpor. Ona se najčešće upotrebljava radi savladavanja otpora nekog lica pri čemu nije bitno da li je otpor postojao ili se samo očekivao.

Pretnja (Stojanović, 2013a) je drugi, blaži oblik prinude. To je najava zla, izjava kojom se drugom licu stavlja u izgled nanošenje zla koje je podobno, dovoljno da utiče na njegovu volju, tako da ono donese odluku da preduzme, odnosno propusti određenu radnju, ponašanje. Stavljanjem u izgled zla drugom licu utiče se na slobodu njegovog odlučivanja, a pre svega, na usmeravanje odluke u određenom pravcu (Jovašević, 2010). Za postojanje pretnje bitno je da lice koje je iznosi upravo bude i lice koje će najavljeno zlo neposredno naneti. Nasilničke karakteristike radnje izvršenja iznude oličene u primeni sile ili pretnje, svoje kvalifikovane oblike izrazavaju u zakonom propisanim okolnostima koje ovo delo čine težim. Prvi i drugi teži oblik iznude su kvalifikovani visinom pribavljene imovinske koristi (u iznosu koji prelazi četrsto pedeset hiljada dinara, odnosno u iznosu koji prelazi milion i petsto hiljada).

Pored ovih težih oblika koji su kvalifikovani visinom pribavljene imovinske koristi, postoje još dva teža oblika krivičnog dela iznude. Treći teži oblik dela postoji u jednom od dva alternativno propisana slučaja: 1) ako se učinilac bavi vršenjem osnovnog ili težih prethodno navedenih oblika iznude (što podrazumeva kontunuirano vršenje ovog krivičnog dela, tj u vidu zanata) ili 2) ako je delo izvršeno od strane grupe. Najteži oblik dela postoji ako je iznuda izvršena od strane organizovane kriminalne grupe. Ovaj oblik iznude predstavlja jednu od tipičnih aktivnosti organizovanog kriminala koja se žargonski označava kao „reket“ ili „reketiranje“. To je delatnost organizovanog kriminaliteta (Škulić, 2015) koja spada u domen nasilničkog kriminaliteta, jer omogućava prihod kriminalnoj organizaciji uz upotrebu sile ili ozbiljne pretnje. Sastoji se u tome što kriminalna organizacija nudi usluge „zaštite“ određenom licu i određuje mu sumu novca koju mora da plati za navodno učinjene usluge, koje su praćene ozbiljnom pretnjom, a nekada i silom, ukoliko takvo lice odbije ili namerava da odbije ponuđene usluge „zaštite“ kriminalne organizacije. Međutim, poistovećivanje iznude sa reketom se ne može u potpunosti prihvatiti jer je reket jedan od načina i modusa delovanja i ispoljavanja organizovanog kriminala (Bošković, 2005). U slučaju kontinuiranog vršenja dela, kao i u slučaju izvršenja dela od strane grupe i organizovane kriminalne grupe (Bošković, 2014), intenzitet prinude je i duži i jači nego kod radnje izvršenja osnovnog dela. U prvom slučaju nasilništvo se sastoji u produženom delovanju, dok se u drugom radi o jačem, kolektivnom intenzitetu nasilništva, koje je samim tim intenzivnije jer ga čine više lica (grupa ili organizovana kriminala grupa) radi ostvarenja istog cilja. Krivično delo ucene je u Krivičnim zakonikom propisano u grupi krivičnih dela protiv imovine, u 21. glavi. Delo ima jedan osnovni i četiri teža (kvalifikovana) oblika. Radnja izvršenja dela se sastoji u tome da učinilac zapreti drugom da će protiv njega ili njemu bliskog lica otkriti nešto

što bi škodilo njihovoh časti ili ugledu i time prinude da nešto učini ili ne učini na štetu svoje ili tuđe imovine u nameri da za sebe ili drugog pribavi protivpravnu imovinsku korist. Kazna se sastoji u kazni zatvora od šest meseci do pet godina.

Kvalifikatorne okolnosti prvog i drugog težeg oblika se sastoje u visini pribavljene imovinske koristi u iznosu koji prelazi četrstopelest hiljada dinara, odnosno milion i petsto hiljada dinara. Treći teži oblik se alternativno sastoji u bavljenju vršenja ucene iz prethodnih stavova ili izvršenja od strane grupe, dok se najteži oblik ucene sastoji u slučaju da je neki od oblika izvršen od strane organizovane kriminalne grupe. Intenzitet prinude je pri vršenju ucene blaži nego kod radnje izvršenja iznude. Dok se kod iznude prinuda sastoji u sili ili pretji, kod vršenja ucene, prinuda se sastoji samo u pretnji, što ovo delo i čini privilegovanim u odnosu na iznudu. Prinuda se oba u slučaju odnosi na činjenje ili nečinjenje drugog lica da nešto učini na štetu svoje ili tuđe imovine, a u nameri da učinilac za sebe ili drugo lice pribavi protivpravnu imovinsku korist.

Iako je namera učinilaca krivičnih dela iznude pribavljanje protivpravne imovinske koristi zbog koje se ova dela zapravo i ubrajaju u kategoriju imovinskog kriminaliteta, iznuda, razbojništvo i razbojnička krađa predstavljaju krivična dela sa izrazitim nasilničkim obeležjima. S tim u vezi žrtve ovih dela ne trpe samo imovinsku štetu, već su izložene i fizičkom povređivanju, uništenju ili oštećenju svojih pokretnih i nepokretnih stvari, psihičkom bolu i raznim poniženjima, kao i pretnjom da će im se naneti teške povrede, oduzeti život ili uništiti imovina (Marinković&Lajić, 2016). U našoj kriminalističkoj praksi zabeležni su slučajevi brutalnih iznuda izvršenih od strane organizovanih kriminalnih grupa kojom prilikom su korišćeni eksplozivi ili ručne bombe u cilju uništenja određenih predmeta ili objekata i prinuđivanja žrtvi na ispunjenje zahteva iznuđivača. Specifičan metod prinude kriminalne grupe bio je i zatvaranje oštećenih uz nanošenje fizičkog bola većeg intenziteta, a sve u cilju ostvarivanja protivpravne imovinske koristi, odnosno u cilju dobijanja pristanka žrtve da nešto učini ili ne učini na štetu svoje ili tuđe imovine. Strah od izvršioca i ostvarenja njegovih pretnji posebno se manifestuje kod žrtve, i to prvenstveno na planu prijavljivanja krivičnog dela, jer je često sastavni deo pretnji iznuđivača i insistiranje da se krivično delo ne prijavljuje policiji (Simonović, 2001). Zbog toga se prilikom razmatranja rasprostanjenosti krivičnih dela iznude mora imati u vidu visoka tamna brojka usled neprijavlivanja ovog krivičnog dela od strane oštećenog.

Važnost preventivne funkcije u suprotstavljanju nasilničkih imovinskih krivičnih dela

Osnovna dva načina suprotstavljanja kriminalitetu su represivno i preventivno delovanje. Represivno delovanje podrazumeva *post delictum* delovanje pravosudnih organa i policije, odnosno predstavlja reakciju države na kriminal u konkretnim slučajevima. Preventivno delovanje, sa druge strane, predstavlja *pre delictum* delovanje, odnosno čitav niz različitih mera koje preduzima država kako bi se sprečilo izvršenje krivičnih dela. Uopšteno rečeno, prevencija kriminala podrazumeva upotrebu svih sredstava i mera usmerenih na sprečavanje pojavljivanje nekog oblika kriminaliteta (Kovač, 2003).

S tim u vezi načela prevencije (Krivokapić, 2002) su: načelo zakonitosti, načelo legitimnosti, načelo individualizacije i načelo humanosti. Načelo zakonitosti je princip zakonitosti koji podrazumeva da svaku aktivnost kojoj je cilj suprotstavljanje kriminalitetu treba preduzimati u skladu sa zakonskim normama koje se na takve aktivnosti odnose. Suština načela legitimnosti nalaže da sva ograničenja sloboda i prava građana budu uskladjena sa primenom preventivnih mera i postupaka. Važno je istaći da prevencija kriminala obuhvata usklađen odnos individualnih i društvenih faktora kriminaliteta, te se tako načelo individualizacije zasniva na konkretnim individualnim potrebama i uslovima primene preventivnih mera, što je od velike važnosti za preventivno postupanje. I konačno, načelo humanosti navise dolazi do izražaja prilikom represivnog delovanja, s obzirom da se preventivne mere preduzimaju pre izvršenog krivičnog dela.

Prencija ima svoje dve zone delovanja. Jedna je specijalna, a druga generalna. Specijalnom prevencijom se deluje na izvršioca dela, da vise ne ponovi njegove izvršenje. To se postiže raznim represivnim kažnavanjem koje ujedno ima i ulogo specijalne prevencije. Takodje, ovaj efekat se postiže i raznim tretmanima za vaspitavanje i prevespitavnje koji se primenjuju prema izvršiocu dela. Sa druge strane, generalnom prevencijom deluje se na sve potencijale izvršioce da ne vrše krivična dela. Ovo se postiže raznim strategijama, pravnim vidovima delovanja na svest učinioca, pa čak i zaoštravnjem politike kažnjavanja.

U nauci se ističe i stanovište da učinioci krivičnih dela u trenutku vršenja dela i ne razmislljaju o tome koju će kaznu dobiti, nego razmislljaju da ne budu otkriveni da vrše krivično delo (Škulić, 2015). S tim u vezi, postavlja se pitanje da li kazna deluje preventivno na potencijalne izvršioce dela ili bi ipak veću preventivnu funkciju imala aktivnost policije koja je usmerena na hapšenju i pronalaženju izvršioca dela.

Sprečiti izvršenje nasilnih imovinskih krivičnih dela, koja su predmet ovog rada nije ni malo lako, ni jednostavno. Kao prvo, dela razbojništva i razbojničke krađe se vrše u trenutku rizika učinioca, kada on proceni da je „pogodan“ trenutak za izvršenje, što ova dela i ubraja u klasičan nasilnički imovinski kriminal. Ovim učiniocima dela je važno da što pre dođu do novca kako zbog potreba imovinske prirode (Jovašević, D & Mitrović, Lj, 2009), ali i vrlo često zbog korišćenja opojne doge, te im ova dela služe kao sredstvo za ostvarenje cilja, odnosno pribavljanja imovinske koristi radi kupovine opojne droge.

Sa druge strane krivična dela kao što su iznuda i ucena su vrlo sofisticirana dela i ne vrše se kao dela razbojništva i razbojničke krađe „trenutnom rizika“, nego pripremljeno, kontinuirano i perfidno. Razlika između prethodnih izvršenja dela i ovih se ogleda u tome što kod razbojništva i razbojničke krađe posledica nastupa odmah pri preduzetoj radnji izvršenja, odnosno nailništvo se preduzima da bi učinilac došao do imovinske koristi ili da bi je zadržao, dok kod iznude i ucene postoji vremenski protek između preduzete radnje i nastale posledice, što je i psihčki i fizički teže za žrtvu. Vrlo često kao žrtve ovde javljaju i lica koja su na samoj ivici zakona, te zbog toga i ne prijavljuju izvršenje dala.

Prevciju ovih dela možemo ostvariti na nekoliko načina, odnosno kroz nekoliko vidova. Najpre se borba treba usmeriti u suzbijanju narkomanije, posebno konzumenata, jer se svakim njihovim sprečavanjem izvršenja dela, pa čak i suzbijanja, sprečava i izvršenje nasilničkih imovinskih krivičnih dela kao što su razbojništvo i razbojnička krađa. Pored ovoga, poboljšanje materijalnog satatusa i briga o potencijalnim izvršiocima bi svakako uticala na smanjenje izvršenja ovih dela. Takođe, izvršioци ovih dela su najčešće i recidivisti, te je važan svaki njihov tretman u zatvoru u smislu vaspitanja i prevaspitanja, kao i usmerenja da po izlasku iz zatvora otpočnu rad u nekoj društvenoj zajednici.

U smislu izvršenja iznude i ucene, ovde se paznja treba usmeriti obrnuto nego u prethodnim slučajevima, a to je u pronalažanje potencijalne žrtve. Imajući u vidu činjenicu da su žrtve na ivici zakona, odnosno ljudi koji uživaju bogatstvo ili novac, njih treba ohrabriti tako što bi napravili razne zakonske modele, pomoću kojih bi oni prijavili nadležnim organima izvršenje dela nad njima. Posebno je ovde od značaja da to urade pre nego što delo bude svršeno, odnosno pre nego što dođe do predaje novca ili neke materijalne vrednosti (imovine). To je period protoka vremena između započete radnje i nastale posledice, što je u prethodnom tekstu rada opisano. Spečavanjem da se delo dovrši bi uticalo i na žrtvu, ali i na izvršioca.

Prevcija (Krivokapić, 2002) nasilničkih imovinskih dela se može odvijati i na načine specijalne i preventivne funkcije. Specijalne, samim represivni delovanjem procesnih subjekata, posebno kod razbojništva i razbojničke krađe represivnom politikom gonjenja, dok kod iznude i ucene,

prijavljivanjem izvršenja dela dok selo nije svršeno. U smislu generalne prevencije, svakako je važna politika kažnjavanja, ali i suzbijanja narkomanije, društvenih nejednakosti, poboljšanja socijalnih prilika kako bi se sprecilo izvršenje razbojništva i razbojničke krađe. Kod dela iznude i ucene generalne preventivne funkcije se ogledaju u suzbijanju sive zone poslovanja, kao i sprečavanje nastanka žrtava ovih sofisticiranih dela.

I konačno, od izuzetne važnosti je sprečiti maloletničko nasilništvo, kao i maloletnike da postanu izvršiocri krivičnih dela (Nikolić, 2017). Svaki maloletnik koji je delinkvent (Macanović, 2017) je potencijalni izvršilac krivičnih dela kao punoletno lice. Vrlo često se maloletnici javljaju kao izvršiocri mnogih nasilničkih imovinskih krivičnih dela jer se prema njima primenjuje vrlo blaga politika kažnjavanja, te ih vrbuju punoletni učinioci da umesto njih, uz nadoknadu, vrše krivična dela. Neretko se dešava i da maloletnici u punoletnim učiniocima pronalaze svoje idole te tako da bi im se približili vrše nasilništvo i krivična dela sa elementima nasilništva.

Zaključak

Ukoliko se osvrenemo na Lomrozovu teoriju da se „čovek radja kao delinkvent“ utoliko se ostvaruje značaj prevencije, jer ako možemo da targetiramo potencijalne izvršioce dela, onda možemo i preventivno na njih da delujemo. Medjutim, u praksi, a ni u teoriji to nije toliko lako, ni jednostavno. Kod nasilničkih imovinskih krivičnih dela kao što su razbojništvo i razbojnička krađa, izvršiocri dela su lica bez sredstava za život, ali vrlo često i konzumenti opojnih droga, te je upravo ključ prevencije u represivnom i preventivnom delovanju i prema učiniocima krivičnih dela u vezi sa opojnom drogama, budući da jedan deo njih ova dela vrši da bi došli do materijalnih sredstava za opojnu drogu, a drugi deo dela razbojništva i razbojničke krađe čine upravo pod dejstvom opojnih droga. Kada se radi o delima iznude i ucene, kao što je u tekstu navedeno, same žrtve se nalaze na ivici zakona, te iz tog razloga ne prijavljuju učinioce dela. Ovde se akcent treba staviti na njihov podsticaj da delo prijave u onoj fazi dok još uvek nije dovršeno, što se može učiniti raznim preventivnim mehanizmima (modifikacijom zakonskih normi, pružanjem zaštite, edukacijom, dobijanjem privilegija i slično).

I na kraju, prevencija je neminovno manje vidljiva od represije, ali neizbežno jedna bez druge ne mogu. Svako represivno delovanje je ujedno i preventivno, dok se svakim preventivnim delovanjem sprečava izvršenje krivičnih dela, te represija tada nije potrebna. Sprečavanje izvršenja nasilničkih imovinskih krivičnih dela kao što su razbojništvo, razbojnička krađa, iznuda i ucena, je od izuzetnog značaja, jer ovim preventivnim delovanjem ne sprečavamo samo nastanak imovinske štete koja se prouzrokuje u korist učinioca ovih dela, već i nasilništvo koje služi kao način u ostvarenju ovog cilja. Kod dela razbojništva i razbojničke krađe, ono nastaje odmah pre ili nakon pribavljene protivpravne imovinske koristi (kao način da se od nje dodje ili da se ona zadrži), dok kod dela iznude i ucene u proteku vremena koje nastaje do nastupanje posledice. Radnja nasilništva se u ovim slučajevima vrši u produženom delovanju i to silom ili pretnjom da će se napsti na život ili telo oštećenog ili njemu bliskog lica, držanjem u stanju straha, psihičkog nasilja (pretnjom) i fizičkog (silom), a sve u cilju pribavljanja protivpravne imovinske koristi. Kvalifikatorne okolnosti čine ova dela još težim, imajući u vidu da se njihovo vršenje čini od strane grupe ili organizovane kriminalne grupe, te je intenzitet nasilništva jači, budući da predstavlja kumulaciju sile ili pretnje više lica prema oštećenom, te je stepen prevencije ovih dela još od većeg značaja za žrtvu i čitavu društvenu zajednicu.

Literatura

- Bošković, M. (2005). *Kriminalistika metodika*. Beograd: Policijska akademija.
 Bošković, G. (2014). *Organizovani kriminal*. Beograd: Kriminalističko policijska akademija.
 Gajić, G. (2011). Osnovne karakteristike nasilničkog kriminaliteta i njegovih učinilaca. Zbornik radova, *Nasilnički kriminalitet – etiologija, fenomenologija i suzbijanje*. Banja Luka: Visoka škola unutrašnjih poslova.
 Zdravković, Lj. (2009). *Razbojništvo - krivičnopravni i kriminalistički aspekt*. Niš.

- Ignjatović, Dj. (2002). *Kriminološki aspekti delikata nasilja*. Crimen. Beograd: Pravni fakultet.
- Jovašević, D. & Mitrović, LJ. (2009). Imovinski kriminalitet i siromaštvo, Zbornik radova, *Društvena kriza i prevazilaženje siromaštva u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini*. Banja Luka.
- Jovašević, D. (2010). *Krivično pravo, Opšti deo*. Beograd: Nomos.
- Jovašević, D. (2014). *Krivično pravo, posebni deo*. Beograd: Dosije.
- Kambovski, V. (2009). *Korupcija, međunarodno kazneno pravo i zaštita ljudskih sloboda*. Skoplje: Pravni fakultet.
- Kovač, M., (2003). *Strategijska i doktrinarna dokumenta nacionalne bezbednosti – teorijske osnove*. Beograd: Svet knjige.
- Krivokapić, V. (2002). *Prevenција kriminaliteta*. Beograd: Policijska akademija.
- Krivični zakonik, "Službeni glasnik RS", broj 85/05, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 i 35/19.
- Lazarević, LJ. (2002). *Delikti nasilja – krivičnopravni aspekt*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Macanović, N. (2017). Od djeteta do delinkventa. Zbornik radova. *Društvene devijacije – anomija društva i posledice*. Br. 2. Banja Luka: Centar modernih znanja.
- Marinković, D. & Lajić, O. (2016). *Kriminalistička metodika*, Beograd: Kriminalističko – policijska akademija.
- Nikolić, G. (2017). Maloletnici kao izvršioци krivičnih dela iznude u Republici Srbiji. Zbornik radova. *Anomija društva i posledice, Društvene devijacije*, str. 250-260. Banja Luka: Centar modernih znanja.
- Nikolić, G. (2018). Nasilničke karakteristike krivičnog dela iznude. Zbornik radova: *Ne nasilju – jedinstven društveni odgovor*, str. 447-455. Banja Luka: Centar modernih znanja.
- Simonović, B. (2001). Uloga policije u prevenciji kriminaliteta na nivou lokalne zajednice, *Bezbednost*, 43 (1), 33-55.
- Stevanović, Z. (2013). *Socijalna patologija*. Beograd.
- Stojanović, Z. (2011). Preventivna funkcija krivičnog prava. *Crimen 2* (1) 3-25.
- Stojanović, Z. (2013a). *O pojmu pretnje u krivičnom pravu*. NBP. Žurnal za kriminalistiku i pravo. Br. 2. Beograd: Kriminalističko – policijska akademija.
- Stojanović, Z., & Delic, N. (2013b). *Krivično pravo, posebni deo*. Beograd: Pravna knjiga.
- Stojanović, Z. (2014). *Krivično pravo, opšti deo*. Beograd: Pravna knjiga.
- Stojanović, Z. (2019). *Komentar Krivičnog zakonika: prema stanju Krivičnog zakonika od 1. decembra 2019. godine i prema stanju zakonodavstva od 21. maja 2019. godine*. Beograd: Službeni glasnik.
- Škulić, M. (2015). *Organizovani kriminalitet: pojam, pojavni oblici, krivična dela i krivični postupak*. Beograd: Službeni glasnik.

PREVENTION OF VIOLENT PROPERTY OFFENCES

Gordana Nikolić LL.D.,
research associate

Ministry of Internal Affairs of the Republic of Serbia

Abstract: *Property crimes are the most represented crimes in the composition of the total number of crimes that are committed, so the repression of these crimes is equally important, whether it is a series or an individual crime, bearing in mind that with each of their clarifications, potential future crimes are prevented and perpetrators are punished with the prescribed penalty for the committed act, in which way justice is satisfied. However, preventing the commission of criminal acts in general is difficult, but at the same time extremely important for the legal and social system of every country. In his work, the author deals with the prevention of property crimes, namely violent property crimes such as robbery, various forms of aggravated theft, extortion, blackmail and racketeering. In this regard, it was handled in such a way that a review was made of the criminal law definition of violent property crimes in the Republic of Serbia, after which the author analyzes preventive mechanisms through the prism and strategy of various criminal law and criminological opportunities, as well as social ones, in order to prevent any potential new execution of these works. The prevention of violent acts of property is important for all legal subjects of every country, because its prevention first prevents violence against another person and illegal acquisition of property benefits, in which way citizens' safety is protected and their property is protected.*

Keywords: *violence, property, prevention, criminal acts, Criminal Code.*